

اردوغان، برنده کودتای ۱۰ ساعته

«ترکیه، ترکیه قدیم نیست و عوامل کودتا تاوان سنگینی خواهند پرداخت»؛ رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه این جمله را صبح روز گذشته وقتی خود را سراسیمه از تعطیلاتش در مارماریس به استانبول رساند در جمع خبرنگاران گفت تا نشان دهد که با حضور مردم در خیابان‌ها اقدام بخشی از نیروهای ارتش در کودتایی خونین شکست خورده است.

محمد کرباسی: «ترکیه، ترکیه قدیم نیست و عوامل کودتا تاوان سنگینی خواهند پرداخت»؛ رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه این جمله را صبح روز گذشته وقتی خود را سراسیمه از تعطیلاتش در مارماریس به استانبول رساند در جمع خبرنگاران گفت تا نشان دهد که با حضور مردم در خیابان‌ها اقدام بخشی از نیروهای ارتش در کودتایی خونین شکست خورده است.

ترکیه پرونده‌ای مفصل در کودتا و برکناری سیاستمداران توسط نظامیان دارد و اگر ترکیه همان ترکیه قدیم بود شاید پنجمین کودتا در این کشور هم نتیجه‌ای مشابه مانند گذشته داشت. اما با شکست کودتا اردوغان برنده اصلی است و حتی می‌تواند جایگاه خود را در ترکیه از گذشته مستحکم‌تر کند.

اردوغان در 13 سال گذشته تلاش گسترده‌ای برای به حاشیه راندن ارتش از صحنه سیاست ترکیه داشته اما از روز گذشته و با مشخص شدن نافرجام بودن کودتا روند پاکسازی در ارتش شکل جدیدی به‌خود می‌گیرد و این مسئله حتی با برکناری بیش از 2 هزار و 700 قاضی به دستگاه قضایی این کشور هم رسیده است.

این اقدام نافرجام باعث خواهد شد تا ترکیه دیگر ترکیه قبل از کودتا نباشد. همزمان با اعلام رسمی کشته شدن حداقل 190 نفر، زخمی شدن 1440 نفر و بازداشت 2839 نظامی ترکیه از جمله جمعی از فرماندهان ارشد ارتش، رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه اعلام کرد که «اقدام به کودتا خیانت است و ارتش باید پاکسازی شود». مقام‌های ترکیه حتی به دنبال اصلاح قوانین هستند تا بتوانند نظامیانی که نقش اصلی در کودتا داشته‌اند را به جوخه اعدام بسپارند.

دولت ترکیه حتی این کودتا را وارد جریان سیاست خارجی خود هم کرده و با متهم کردن فتح‌الله گولن برهدایت این کودتا تأکید کرده که هر کشوری از فتح‌الله گولن حمایت کند دشمن ترکیه خواهد بود. وقتی ساعت حدود 10:30 شب به وقت محلی (نیمه شب به وقت تهران) نخستین گزارش‌ها از بسته شدن 2 پل مهم ارتباطی بخش اروپایی و آسیایی استانبول روی تنگه بسفر توسط نیروهای ارتش منتشر شد و صدای شکسته شدن دیوار صوتی در پرواز ارتفاع پایین جنگنده‌ها به گوش رسید مقام‌های سیاسی ترکیه در مقابل نظامیان از مردم خواستند تا به خیابان‌ها بیایند. اردوغان درحالی‌که شبکه‌های دولتی تلویزیون ترکیه به تصرف نظامیان درآمده بود پیش از آنکه به استانبول برسد در مصاحبه‌ای تصویری با موبایل که با شبکه سی‌ان‌ان ترک داشت از مردم خواست وارد خیابان‌ها شوند تا با «شورش» مقابله کنند.

همزمان مساجد ترکیه شروع به پخش اذان کردند تا مردم در مقابل نظامیان صف بکشند و به تدریج خیابان‌های اصلی استانبول از جمله میدان تقسیم و اطراف فرودگاه آتاتورک، صحنه رویارویی غیرنظامیان و نیروهای ارتش شد. در نهایت هم مردم ترکیه بودند که با ایستادن در مقابل تانک‌ها و حتی پارک کردن خودروهایشان در مقابل در پادگان‌ها باعث شدند تا صبح ترکیه بدون حکومت نظامیان باشد. بن‌علی بیلدیریم، نخست‌وزیر به همین‌خاطر توانست صبح روز گذشته پس از چندین ساعت دلهره، تیراندازی و انفجار به‌ویژه در شهرهای مهم آنکارا و استانبول در نشستی خبری اعلام کند که وضعیت تحت کنترل درآمده است.

10 ساعت شوکه‌کننده

«اینجا انگار جنگ شده است»؛ این روایت یکی از ایرانی‌های ساکن استانبول بود که در مرکز درگیری‌ها قرار داشت. به گفته او از زمان تاریک شدن هوا ناگهان حضور تانک‌ها و نیروهای ارتش نظر همه را به‌خود جلب کرد و با شنیده شدن صدای پرواز جنگنده‌ها، انفجار و تیراندازی، وحشت همه شهر را فرا گرفت. بسیاری از گردشگرانی که در هتل‌های مرکز شهر و نزدیک میدان تقسیم بودند به زیرزمین‌ها رفتند تا شاید جان‌پناهی برای خود داشته باشند.

فرودگاه‌ها بسته شد و نقشه ترافیک هوایی پروازهایی که قرار بود به ترکیه برسند از انتقال همه پروازها به کشورهای همسایه خبر می‌داد. زمانی که رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه در تعطیلات تابستانی در مارماریس به سر می‌برد شبکه دولتی ترکیه بیانیه نظامیان را خواند که اعلام کردند «شورای صلح» کنترل کشور را در اختیار دارد و مقررات منع رفت‌وآمد و حکومت نظامی اجرا می‌شود. در این بیانیه که توسط مجری تلویزیون خوانده شد آمده بود که ارتش برای دموکراسی و حقوق بشر اداره امور را در دست گرفته است.

ساختمان پارلمان و کاخ ریاست‌جمهوری ترکیه هدف حمله به وسیله جنگنده‌هایی که در دست نظامیان شورشی بود قرار گرفت. علاوه بر شبکه تلویزیون دولتی، پخش شبکه آمریکایی سی‌ان‌ان ترک هم با حمله ارتشی‌ها برای مدتی متوقف شد. اما تنها بخشی از ارتش در این کودتا نقش داشت و بالگردی که در دست شورشیان بود در آسمان با شلیک یک جنگنده اف 16 سرنگون شد.

تسلیم شدن شورشیان

ترکیه طی سال‌های گذشته شاهد اختلاف‌های شدید سیاسی بوده اما تنها در این کودتا بود که مردم ترکیه از حامی دولت تا مخالف در مقابل اقدام نظامیان ایستادند. رئیس‌جمهور ترکیه با ارسال پیام کوتاهی بر روی تلفن‌های شهروندان ترکیه‌ای از مردم

خواست تا برای برقراری دموکراسی و صلح قیام کنند.

با حضور مردم در خیابان‌ها بخشی از نیروهای ارتش که دست به کودتا زدند خود را تسلیم نیروهای امنیتی کردند. تصاویر مختلفی از تسلیم شدن نیروهای ارتش منتشر شد و در برخی تصاویر ضرب و شتم آنها از سوی مردم و حتی شلاق زدن‌شان دیده می‌شود. برخی از نظامیان گفته بودند که از جریان کودتا خبر نداشته‌اند و فرماندهان‌شان گفته بودند برای مانور وارد خیابان می‌شوند.

در تصاویری که زنده از تلویزیون‌ها پخش شد، گروهی 60 نفره از سربازان که کنترل یکی از پل‌های تنگه بسفر را در دست داشتند، خود را تسلیم نیروهای هوادار دولت کردند. 8 نظامی ترکیه هم به وسیله یک بالگرد بک هاوک راهی یونان شده‌اند و از دولت این کشور درخواست پناهندگی کرده‌اند. دولت ترکیه اعلام کرده که یونان باید این افراد را مسترد کند اما مقام‌های یونانی از امکان بررسی درخواست پناهندگی این نظامیان حرف زده‌اند.

رئیس‌جمهور ترکیه پس از فرود در فرودگاه آتاتورک استانبول، با حضور در جمع مردم اعلام کرد که کودتا در برابر همبستگی و وحدت مردم شکست خورده است. بن‌علی ییلدیریم، نخست‌وزیر ترکیه هم تأکید کرد که این کودتا به کمک مردم شکست خورد و تلاش عده‌ای برای کودتا لکه سیاهی برای دموکراسی در ترکیه بود. وزیر خارجه ترکیه هم در اطلاعیه‌ای گفته است تمام نیروهای ارتش در اقدام برای کودتا دخیل نبودند. گروهی در داخل ارتش این کار را انجام دادند و پاسخی درخور از ملت ما گرفتند.

تقریباً همه رهبران و مقام‌های سیاسی ترکیه کودتا را محکوم کرده‌اند. حتی صلاح‌الدین دمیرتاش، از رهبران حزب دمکراتیک خلق (حامی کردها) که حزب و طرفدارانش طی ماه‌های گذشته تحت فشارهای شدیدی از سوی دولت بوده‌اند، گفت: من تأکید می‌کنم که کودتا به هر شکلی مردود است، هیچ اما و اگر هم در این رابطه وجود ندارد. کمال قلیچداروغلو، رئیس حزب جمهوری‌ت خلق هم گفت: ما لطمه‌های بسیاری از کودتاها خورده‌ایم و نمی‌خواهیم این سختی‌ها بار دیگر تکرار شود. احمد داوود اوغلو، نخست‌وزیر سابق ترکیه هم که به دنبال اختلاف‌ها با اردوغان از مقامش کناره‌گیری کرد، گفت: نظام ترکیه یک دمکراسی است و جنبه تلاش‌ها، دلبستگی، مذهب، نژاد، هیچ‌کس پشت کودتا بود؟

هنوز به صورت دقیق مشخص نیست که چه کسانی کودتا را هدایت می‌کردند. رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه در سخنرانی روز گذشته خود در جمع هوادارانش در استانبول «ساختار موازی» را عامل اصلی این کودتا دانسته است. این حرف اردوغان اشاره مستقیم به نقش داشتن فتح‌الله گولن و نیروهای او در این کودتا دارد. گولن رهبر جنبش خدمت (هیزمت) به حساب می‌آید و طرفدارانش در سازمان‌های مختلف اعم از ارتش و پلیس نفوذ کرده‌اند اما از محل سکونتش در ایالت پنسیلوانیای آمریکا اقدام به کودتا را محکوم کرده و نقش داشتن در آن را انکار کرده است. مقام‌های ترکیه گفته‌اند خواستار استرداد گولن شده‌اند اما جان کری، وزیر امور خارجه آمریکا روز گذشته اعلام کرد که کشورش تاکنون هیچ درخواستی برای استرداد فتح‌الله گولن، شخصیت مذهبی ترکیه که ساکن آمریکاست، دریافت نکرده است.

برخی رسانه‌ها اعلام کرده‌اند که آکین اوزتورک، فرمانده سابق نیروی هوایی رهبر اصلی کودتای ترکیه بوده است. اوزتورک از سال 2013 تا 2015 فرماندهی نیروی هوایی ترکیه را عهده‌دار بوده است. وی از سال 2015 از اعضای شورای عالی نظامی ترکیه است. همچنین گفته می‌شود یکی از طراحان اصلی کودتا مشاور حقوقی رئیس ستاد ارتش، سرهنگ محرم کوسه بوده که از پستش برکنار شده بود.

شبکه سی‌ان‌ان ترک اعلام کرده که تلاش برای کودتا را دادستان نظامی کل با حمایت ۴۶ افسر عالی‌رتبه ترکیه بر عهده داشتند. دادستانی ترکیه دستور بازداشت ۵ عضو مهم از اعضای شورای عالی قضات را صادر کرده و گزارش‌ها از عزل ۲ هزار و ۷۵۴ قاضی خبر می‌دهد. دولت ترکیه، ۴۰ قاضی را مسئول بررسی کودتا اعلام کرده است. نخست‌وزیر ترکیه، امیت دوندار فرمانده اول ارتش ترکیه را به طور موقت جانشین خلوصی آکار رئیس ستاد مشترک ارتش کرده که توسط کودتاگران به گروگان گرفته شده بود اما آزاد شد. مقام دولت ترکیه اما نسبت به احتمال وقوع شورش دیگری هشدار داده‌اند و از مردم این کشور خواسته‌اند هوشیار باشند.

واکنش‌های جهانی به يك کودتا

باراک اوباما رئیس‌جمهور آمریکا، از همه گروه‌های ترکیه خواست که از دولتی که به طور دمکراتیک انتخاب شده حمایت کنند. جان کری، وزیر امور خارجه آمریکا نیز نسبت به رخدادهای اخیر ترکیه ابراز نگرانی کرد و گفت که امیدوار است ثبات هرچه سریع‌تر به این کشور بازگردد.

بان‌کی‌مون، دبیرکل سازمان ملل متحد ضمن ابراز نگرانی درخصوص تحولات اخیر ترکیه خواستار برقراری آرامش و ثبات در این کشور شد.

دبیرکل ناتو با انتشار بیانیه‌ای خواستار آرامش و خویشتن‌داری در ترکیه شده است.

فدریکا موگرینی، مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا هم خواهان خویشتن‌داری و احترام به نهادهای دمکراتیک شده است.

- روسیه با ابراز نگرانی از شرایط پیش آمده اعلام کرده که به همکاری سازنده با رهبری مشروع دولت ترکیه ادامه خواهد داد.

فرانك والتر اشتاينماير، وزير امور خارجه آلمان نيز قاطعانه كودتاي نظامي در تركيه را محكوم كرده و از همه طرفها خواست به نظم دمكراتيك احترام بگذارند.

دولت عربستان از بازگشت اوضاع سياسي تركيه به شرايط عادي استقبال كرد.

امير كويت نيز در پيامي براي اردوغان شكست كودتا در اين كشور را تبريك گفت و پيروي قانونمداري را مورد تقدير قرار داد.

قطر كه روابط نزديكي با تركيه دارد تلاش براي كودتا در تركيه را محكوم كرده است.

حماس به رجب طيب اردوغان به خاطر شكست كودتا تبريك گفته و آنچه را كه توطئه شيرانه براي سرنگوني اردوغان خوانده محكوم كرده است.